

30 năm khủng hoảng ngôn ngữ và chữ viết Chăm

BBT Harak Champaka

Người Chăm là một thành phần sắc tộc của vương quốc Champa xưa kia có một hệ thống chữ viết từ lâu đời, đó là *Akhar Thrah* xuất hiện lần đầu tiên trên bia kí Po Romé (1627-1651). *Akhar Thrah* là chữ Chăm phổ thông mà người Chăm thường dùng trong các văn bản hành chánh, pháp lý, kinh kệ tôn giáo, văn học, v.v., lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác. Hôm nay, các giới tu sĩ, bô lão và trí thức người Chăm vẫn còn sử dụng *Akhar Thrah* này trong mọi sinh hoạt hàng ngày của họ.

Vì ý thức đến giá trị di sản văn hóa quý giá này, Đảng và Nhà Nước Việt Nam đã quyết định thành lập Ban Biên Soạn Sách Chữ Chăm (BBSSCC) vào ngày 23-5-1978 theo quyết định số 104/QĐUB của Ủy Ban Nhân Dân Tỉnh Thuận Hải cũ và giao trọng trách cho một số trí thức người Chăm để hoàn thành trách nhiệm biên soạn giáo trình giảng dạy tiếng Chăm dành cho con em người Chăm trong các trường lớp. Mục tiêu của Đảng và Nhà Nước là tạo điều kiện để con em người Chăm có cơ hội đọc được những văn bản tiếng Chăm mà cha mẹ của họ đang sử dụng hàng ngày, tiếp thu những kho tàng văn chương rất là quý giá hiện còn lưu trữ trong các thôn xóm người Chăm. Chính vì thế, chương trình bảo tồn ngôn ngữ và chữ viết *Akhar Thrah* Chăm truyền thống đã trở thành một chủ trương rất là thực tiễn và ích lợi mà Đảng và Nhà Nước Việt Nam đã dành cho dân tộc Chăm sau ngày thống nhất đất nước.

Ai cũng biết, sự ra đời của BBSSCC vào năm 1978 là một sự kiện đáng ghi nhớ. Lần đầu tiên trong lịch sử cận đại Việt Nam, Đảng và Nhà Nước đã công nhận *Akhar*

Thrah Chăm truyền thống như một di sản văn hóa thiêng liêng của dân tộc Chăm cần được bảo tồn và truyền bá trong các trường lớp dành cho con em người Chăm. Chính vì thế mà Đảng và Nhà Nước đã giao cho BBSSCC hai trách nhiệm sau đây:

- Soạn thảo giáo trình giảng dạy *Akhar Thrah* Chăm để đưa vào trường lớp dành cho con em người Chăm ở hai tỉnh Ninh Thuận và Bình Thuận.
- Đào tạo và bồi dưỡng tiếng Chăm dành cho giáo viên giảng dạy tiếng Chăm.

Công lao của Đảng và Nhà Nước

Nhằm phát huy chương trình bảo tồn ngôn ngữ chữ viết *Akhar Thrah* Chăm truyền thống, Đảng và Nhà Nước đã đầu tư một số vốn đồ sộ để đưa chương trình giảng dạy tiếng Chăm vào các trường lớp dành cho con em người Chăm. Để thực hiện dự án này, Đảng và Nhà Nước không ngần ngại đầu tư một ngân sách khổng lồ để trả lương hàng năm cho hàng trăm giáo viên giảng dạy tiếng Chăm trong 23 trường tiểu học, tổng cộng hơn 350 lớp tập trung hơn 10.000 con em Chăm học tiếng mẹ đẻ của họ (tài liệu trích từ Bản Kế hoạch tổ chức kỷ niệm 30 năm thành lập BBSSCC đề ngày 22-6-2008 gửi cho bà con Chăm trên khắp thế giới). Bên cạnh ngân sách bồi dưỡng cho giáo viên, Đảng và Nhà Nước Việt Nam còn giúp thêm một tài trợ lớn lao khác dành cho công trình ấn loát hàng trăm đầu sách, giáo trình đủ loại; tổ chức hàng loạt khóa đào tạo và bồi dưỡng cho hàng trăm giáo viên dạy tiếng Chăm; chưa nói đến ngân sách dành cho các chương trình nào là chuẩn hóa chữ cái, nào là san định vấn đề chính tả, nào là hệ thống hóa văn thông dụng, v.v. mà BBSSCC đã đề ra.

Chỉ cần làm một bài toán cộng, người ta có thể tính ra hàng tỷ đồng mà Đảng và Nhà Nước Việt Nam đã chi phí cho chương trình giảng dạy tiếng Chăm trong suốt 30 năm

qua. Đây là công trình vô cùng lớn lao và hữu ích dành cho con em Chăm mà dân tộc Chăm không thể quên được. Sự đầu tư ngân sách khổng lồ của Đảng và Nhà Nước không ngoài mục đích là đặt niềm tin vào BBSSCC trong chương trình biên soạn tiếng Chăm để giúp con em người Chăm đọc được *Akhar Thrah* Chăm truyền thống mà cha mẹ họ đang sử dụng hôm nay chứ không phải đọc *Akhar Thrah* Chăm cải biên lai căng do BBSSCC chế biến. Chính đó mới là chủ trương hàng đầu của Đảng và Nhà Nước mà BBSSCC phải tôn trọng tuyệt đối. Vì không có một nhà nước nào chấp nhận bỏ tiền ra hàng tỷ đồng vào chương trình dạy tiếng Chăm để rồi con em người Chăm không đọc được bức thư viết bằng tiếng Chăm do chính bàn tay của cha mẹ họ viết. Đây là trọng tâm của vấn đề mà chúng tôi đưa ra phân tích, nhân ngày kỷ niệm 30 năm thành lập BBSSCC.

Trong bài viết này, chúng tôi dùng 2 thuật ngữ rõ ràng để né tránh mọi sự hiểu lầm mà BBSSCC thường tung ra hỏa mù để che mắt Nhà Nước Việt Nam và quần chúng Chăm, đó là:

- *Akhar Thrah* Chăm truyền thống, tức là chữ Chăm phổ thông có ít nhất từ thời Po Romé (thế kỷ 17) đến hôm nay mà các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức và đồng bào Chăm vẫn đang sử dụng.

- *Akhar Thrah* Chăm của BBSSCC là chữ Chăm lai căng do cơ quan này tự chế biến để giảng dạy trong các trường lớp từ năm 1978 đến hôm nay.

Vai trò và trách nhiệm của BBSSCC

Chữ viết Chăm bắt nguồn từ mẫu tự Phạn Ngữ ở miền nam Ấn Độ, có một qui luật riêng về cấu trúc, không liên hệ gì với qui luật cấu trúc chữ la tinh của tiếng Việt. Cũng như bất cứ chữ viết nào trên thế giới, dù đó là tiếng Việt, Pháp, Anh, Mã Lai, Nam Dương, Campuchia v.v., tiếng Chăm cũng có những trường hợp bất qui tắc mà người học phải chấp nhận học thuộc lòng.

Phát xuất từ hệ thống Phạn Ngữ, chữ Chăm không bao giờ có qui luật “một kí hiệu chỉ có một cách phát âm” như BBSSCC bịa đặt ra. Chính vì thế, người ta thường gặp trong hệ thống *Akhar Thrah* Chăm, một số âm vị như **aok**, **aik**, v.,v., nằm ở phần cuối trong một số từ, viết giống nhau nhưng phát âm hoàn toàn khác nhau. Một khi gặp phải trường hợp bất qui tắc, người học phải lưu ý, tùy câu mà phát âm. Thí dụ:

– *Urang palei Caok, gem caok, gem caok* (người thôn Hiếu Lễ, vừa khóc vừa bóc)

– *Nyu jaik tapung jaik sang ging* (ông ta nhồi bột gần nhà bếp)

Để giải quyết vấn đề này, BBSSCC đưa ra qui luật “một kí hiệu chỉ có một cách phát âm” áp dụng vào tiếng Chăm để phân biệt cách đọc. Điều này chứng tỏ rằng BBSSCC không biết tiếng Chăm hay là cơ quan này biết tiếng Chăm nhưng không hiểu qui luật ngôn ngữ. Chỉ lấy 4 thí dụ sau để làm sáng tỏ vấn đề này như sau:

– Tiếng Chăm có trường hợp: *Nyu jaik tapung jaik sang ging* (ông ta nhồi bột gần nhà bếp). Hai từ **jaik** trong câu này viết giống nhau nhưng đọc khác nhau.

– Tiếng Pháp cũng có trường hợp: *Il est à l’est* (nó ở phía đông). Hai từ **est** trong câu này viết giống nhau nhưng lại đọc khác nhau.

– Tiếng Anh cũng có trường hợp: *to live together, a live broadcast* (sống chung với nhau, phát thanh trực tiếp). Hai từ **live** trong câu này viết giống nhau nhưng đọc khác nhau.

– Tiếng Mã Lai cũng có trường hợp: *mentega* (bơ sữa). Hai ký hiệu **e** trong từ này viết giống nhau, nhưng phát âm khác nhau.

Ngôn ngữ Pháp, Anh, Mã Lai có hàng trăm trường hợp bất qui tắc, vì một ký hiệu có thể phát âm khác nhau, tùy theo trường hợp, nhưng dân tộc Pháp, Anh và Mã Lai không bao giờ đề nghị chuẩn hóa để con em của họ học dễ dàng hơn. Tại sao BBSSCC đơn phương quyết định cải biến trường hợp bất qui tắc của *Akhar Thrah* Chăm bằng cách chế biến *paoh gak*, lược bỏ *dar tha* trong *craoh aw*, *hua baluw* trên nhị trùng âm *dar tha dar dua* để phân biệt cách đọc hầu giúp con em Chăm tiếp thu chữ Chăm nhanh hơn. Đây là hành động phá qui luật ngôn ngữ Chăm thì đúng hơn.

Nguyễn Văn Tỹ, nguyên trưởng ban BBSSCC, là người xuất thân từ trường Pháp, biết tiếng Anh, thừa biết qui luật này, nhưng Nguyễn Văn Tỹ lại chủ trương cho BBSSCC cải biến trường hợp bất qui tắc trong *Akhar Thrah* Chăm. Đây là một hành động thiếu trách nhiệm đối với di sản văn hóa mà dân tộc Chăm không thể chấp nhận được.

Sai lầm mục tiêu của BBSSCC

Mục tiêu của BBSSCC không phải dạy con em Chăm đọc chữ Chăm lai căng do BBSSCC chế biến mà là đọc được văn bản viết bằng chữ Chăm truyền thống mà các bậc tu sĩ, bô lão và trí thức Chăm đang sử dụng hôm nay.

Biết rằng chữ Chăm truyền thống có nhiều trường hợp bất qui tắc phải học thuộc lòng, nhưng BBSSCC không có quyền tự tiện chế tạo ra một qui luật mới nhằm biến *Akhar Thrah* Chăm thành một hệ thống chữ viết không có trường hợp bất qui tắc nữa. Sự cải biến chữ Chăm của BBSSCC không khác gì một số người đòi loại bỏ dấu ngã trong tiếng Việt chỉ để lại dấu hỏi để dễ học, dễ viết, vì qui luật để phân biệt dấu hỏi và dấu ngã trong tiếng Việt khó quá.

Mục tiêu cải biến chữ viết Chăm của BBSSCC chỉ dựa vào một lý luận rất sơ sài đó là giúp con em người Chăm đọc nhanh và viết nhanh chữ Chăm mà BBSSCC đã chế tạo ra, tức là một loại chữ viết Chăm có **paoh gak**, lai căng hoàn toàn khác hẳn với *Akhar Thrah* Chăm truyền thống.

Để bào chữa cho quan điểm sai lầm này, BBSSCC thường tung ra hai định nghĩa khô khan để che mắt Đảng và Nhà Nước Việt Nam và dư luận quần chúng Chăm, đó là:

– *Akhar Thrah* Chăm mà các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức và đồng bào Chăm đang sử dụng hôm nay là **chữ Chăm xưa**, tức là chữ Chăm cổ không có giá trị, khó học thành ra phải cải biên, vứt bỏ.

– *Akhar Thrah* Chăm của BBSSCC gọi là **Chữ Chăm Nay**, cần phải phổ biến. Tiếc rằng **Chữ Chăm Nay** của BBSSCC chỉ là loại chữ Chăm lai căng do tổ chức này chế biến vấp phải **4 điểm sai lầm** đã làm tàn phá cả một di sản ngôn ngữ chữ viết Chăm mà tiền nhân Champa đã để lại cho hậu thế đến nay gần 4 thế kỷ.

Chữ Chăm Xưa và **Chữ Chăm Nay** là hai thuật ngữ phi lý mà BBSSCC đã chọn làm một trong những đề tài tham luận trong ngày hội thảo kỷ niệm 30 năm BBSSCC (xem chương trình tổ chức kỷ niệm 30 năm thành lập BBSSCC đề ngày 22-6-2008). Vì dân tộc Chăm chỉ có một tiếng nói và một chữ viết đó là *Akhar Thrah* mà ông Lộ Minh Trai, Nguyễn Văn Tỷ và Thuận Ngọc Liêm đã từng công nhận trong Đại Hội Kuala Lumpur, 2006.

Ai cũng biết, dưới thời Việt Nam Cộng Hòa, dù cách dạy tiếng Chăm của Lưu Quý Tân, Thiên Sanh Cảnh, Lâm Gia Tịnh, Thành Phú Bá, v.v. không có tổ chức quy mô như chương trình của BBSSCC, nhưng con em người Chăm ngày xưa học tiếng Chăm và biết đọc chữ Chăm truyền thống một cách thông thạo. Đây là vấn đề rất là thực tiễn mà BBSSCC cần đưa ra mổ xẻ. Nếu hôm nay, con em Chăm học chữ Chăm của BBSSCC trở thành thế hệ mù chữ tiếng mẹ đẻ của họ, không đọc được văn bản *Akhar Thrah* chép tay là vì BBSSCC không lợi dụng cái tinh hoa của cách dạy tiếng Chăm thời xưa để đưa vào trường lớp mà chỉ biết chế biến qui luật lai căng áp dụng vào giáo trình. Chúng tôi tin rằng, nếu con em Chăm thời xưa đọc được chữ viết truyền thống,

không phải là vì con em này thông minh hơn con em Chăm dưới thời chế độ chủ nghĩa xã hội mà do BBSSCC dạy họ chữ viết Chăm lai căng mà thôi. Đây là sự chọn lựa sai lầm mục tiêu, là hoàn toàn đi ngược lại với chủ trương của Đảng và Nhà Nước Việt Nam. Vì rằng nghĩa vụ của BBSSCC mà Đảng và Nhà Nước giao phó là lãnh trọng trách biên soạn sách giáo trình dạy tiếng Chăm nhằm giúp con em người Chăm học và đọc được văn bản viết bằng *Akhar Thrah* Chăm mà dân tộc Chăm đang sử dụng hôm nay chứ không phải biến con em người Chăm thành một thế hệ mù chữ Chăm truyền thống của họ.

Cũng vì sự chọn lựa sai lầm mục tiêu này, BBSSCC đã phung phí trong 30 năm qua một ngân sách khổng lồ của Đảng và Nhà Nước dành cho chương trình dạy tiếng Chăm để rồi kết quả chỉ là một sự thật phũ phàng: sau 30 năm đào tạo một thế hệ trẻ người Chăm để rồi hôm nay không có một con em người Chăm nào biết đọc lá thư viết bằng tiếng Chăm do chính bàn tay của cha mẹ họ viết. Đây là công tác vô ích, phi mục tiêu không phù hợp với chủ trương của Đảng và Nhà Nước mà dân tộc Chăm không thể chấp nhận được.

Nguyên nhân sai lầm trong sách giáo trình

BBSSCC là cơ quan của nhà nước Việt Nam tập trung một số giáo viên và trí thức Chăm biết nói và đọc chữ Chăm nhưng không phải là những nhà chuyên môn về lịch sử ngôn ngữ và chữ viết Chăm. Họ biết tiếng Chăm không qua trường lớp chính qui hay qua các khóa đào tạo chuyên về ngôn ngữ của các dân tộc ở khu vực Đông Nam Á. Chính vì thế, họ không phân biệt được hai qui tắc cấu trúc trong âm vị của *Akhar Thrah* Chăm.

a). Âm vị nằm trong **yếu tố hệ thống** là bất di bất dịch không thể cải biên.

Phụ âm *ga* không thể dùng làm *paoh gak*, *craoh aw* phải có *dar tha* và nhị trùng âm *dar tha dar dua* không bao giờ có *baluw* là trường hợp nằm trong yếu tố hệ thống, bất di bất dịch trong tiếng Chăm mà không ai có quyền cải biến.

b). Âm vị nằm trong **yếu tố chính tả**, thì không bất di bất dịch, có thể cải biên.

Balan, *bulan*, *bilan* (tháng) chỉ mang yếu tố cấu trúc chính tả, thành ra người ta có thể sửa đổi để thống nhất lỗi chính tả. Thí dụ, thay vì *bulan* hay *bilan*, người ta có thể quyết định *balan* (= tháng) cho chữ viết này, mà mọi người có thể chấp nhận được.

Chính vì không phân biệt đâu là âm vị nằm trong **yếu tố hệ thống** và đâu là âm vị nằm trong **yếu tố chính tả**, BBSSCC đã vấp phải 4 điểm sai lầm trong sách giáo trình dạy tiếng Chăm của BBSSCC để rồi con em người Chăm học tiếng Chăm của cơ quan này không thể đọc được chữ viết Chăm truyền thống mà cha mẹ của họ đang sử dụng, kéo theo sự tàn phá cả một di sản *Akhar Thrah* Chăm mà không ai có thể tiên đoán được thế nào là hậu quả của nó trong tương lai, nếu BBSSCC không kịp thời chỉnh lý lại.

Sai lầm 1: Chế biến *paoh gak*

Chữ Chăm, cũng như chữ viết của các dân tộc Campuchia, Thái, Lào, Miến Điện, v.v., nằm trong hệ thống chữ viết Phạn Ngữ, không bao giờ có *paoh gak*.

Sai lầm 2: Lược bỏ *dar tha* ra khỏi nhị trùng âm *craoh aw*

Trong *Akhar Thrah* Chăm, cũng như tất cả những chữ viết nằm trong hệ thống Phạn Ngữ, dù đó là chữ Campuchia, Thái, Miến Điện, v.v., ký hiệu *craoh aw* luôn luôn phải có *dar tha*.

Sai lầm 3: *Hua baluw* trên nhị trùng âm *dar tha dar dua*

Chữ Chăm, cũng như tất cả chữ viết nằm trong hệ thống chữ viết Phạn Ngữ ở khu vực Đông Nam Á không bao giờ có *baluw* đi kèm với nhị trùng âm *dar tha dar dua*.

Sai lầm 4: Nói sao viết vậy

Akhar Thrah Chăm là một hệ thống chữ viết có qui luật rõ ràng kể từ thế kỷ thứ 17, có nghĩa là tiếng nói Chăm có thể thay đổi từng thời kỳ, từng địa phương và tùy theo cách phát âm của mỗi người, nhưng chữ viết Chăm luôn luôn cố định về cấu trúc hình vị. Người Chăm thường nói *ngak bruk* (làm việc), nhưng viết thì phải viết *ngap gruk*.

Tóm lại, sự quyết định của BBSSCC nhằm chế biến *paoh gak* trong hệ thống chữ Chăm, lược bỏ *dar tha* ra khỏi nhị trùng âm *craoh aw*, đưa *baluw* lên nhị trùng âm *dar tha dar dua*, đặt ra qui luật chính tả “nói sao viết vậy” là điều cấm kị trong hệ thống cấu trúc chữ Chăm nói riêng và trong tất cả chữ viết thuộc hệ thống Phạn Ngữ ở khu vực Đông Nam Á nói chung. Chính vì thế, chữ Chăm dùng trong sách giáo trình của BBSSCC chỉ là một loại chữ chế biến lai căng hoàn toàn phi khoa học đã làm đảo lộn cả một di sản *Akhar Thrah* một loại chữ Chăm phổ thông mà tiền nhân Champa đã có công xây dựng từ triều đại Po Romé (1627-1651) và được lưu truyền qua nhiều thế hệ, đến hôm nay loại chữ này vẫn còn sử dụng trong các thôn xóm người Chăm.

Nguyễn Văn Tỷ và Lộ Minh Trại, hai nhà lãnh đạo BBSSCC phải chịu trách nhiệm hoàn toàn về **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình này và phải có nghĩa vụ chỉnh lý lại **4 điểm sai lầm** đó phù hợp với nội dung biên bản Hội Thảo Kuala Lumpur 2006 mà hai ông đã ký. Nếu không, Nguyễn Văn Tỷ và Lộ Minh Trại vô tình đã phá hủy *Akhar Thrah* Chăm truyền thống mà lịch sử Champa không bao giờ tha thứ.

Phản ứng trong giới khoa học

Lần đầu tiên trong lịch sử, vấn đề ngôn ngữ chữ viết Chăm được đặt ra trong ngày hội thảo quốc tế do UNESCO tổ chức tại Hà Nội từ ngày 15 đến 24 tháng 3 năm 1994. Nhân dịp này, một số nhà khoa học cho rằng chữ viết Chăm được xem như là di sản văn hóa thiêng liêng của dân tộc này, đang đi vào con đường thoái hóa, vì BBSSCC quyết định cải biến một số âm vị nằm trong yếu tố hệ thống, bất di bất dịch đã làm đảo lộn cả một hệ thống *Akhar Thrah* Chăm truyền thống.

Để giải quyết vấn đề này, Pgs. Ts. Po Dharma, đặc trách về chương trình Champa học tại Pháp xin tài trợ để tổ chức hai phiên họp mặt tại Kuala Lumpur, Mã Lai vào năm 2001 và 2002 với ông Nguyễn Văn Tỷ, Lộ Minh Trại, hai trưởng ban BBSSCC cùng với ông Thành Phú Bá và Đảng Năng Quạ, hai trí thức Chăm không đồng tình với chữ Chăm cải biên của BBSSCC.

Cũng vì vấn đề tế nhị không muốn Nhà Nước Việt Nam biết đến sự sai lầm trong sách giáo trình để bảo vệ danh dự cho BBSSCC, Po Dharma phải tốn công và ngân sách mời bốn trí thức Chăm sang Mã Lai để giải thích cho họ biết rằng sách giáo trình của BBSSCC đã vấp phải **4 điểm sai lầm**, phải nên chỉnh lý lại kịp thời qua phương pháp khéo léo và nhẹ nhàng hơn bằng cách đưa vào phần chương trình cuối năm để giảng dạy thêm về *Akhar Thrah* Chăm truyền thống để con em Chăm có thể đọc văn bản chữ Chăm do cha mẹ họ viết. Nếu không, các nhà nghiên cứu trên thế giới có quyền phản đối BBSSCC. Vì ngôn ngữ và chữ viết Chăm không phải là di sản riêng tư của BBSSCC mà là của cả dân tộc Chăm và nhân loại. Kết quả cuộc họp mặt là tất cả đại biểu đã công nhận sự sai lầm trong sách giáo trình và tuyên bố sẽ tìm giải pháp để chỉnh đốn lại, nhưng sau cùng không có kết quả nào. Tại sao Nguyễn Văn Tỷ và Lộ Minh Trại không chấp nhận chỉnh lý

4 điểm sai lầm này? Có chăng Nguyễn Văn Tỹ và Lộ Minh Trại xem chữ Chăm là đồ vật riêng tư của mình.

Năm 2006, Hội Thảo Osaka, Nhật Bản vào ngày 3-4 tháng 2 năm 2006, lại đưa vấn đề chữ viết Chăm của BBSSCC lên diễn đàn quốc tế một lần nữa và đặt lại vấn đề một cách nghiêm túc về sự khác biệt giữa chữ Chăm cải biến của BBSSCC và chữ viết Chăm truyền thống, tức là *Akhar Thrah* mà các bậc tu sĩ, bô lão và trí thức Chăm đang sử dụng hôm nay.

Sau ngày hội thảo tại Osaka, Lộ Minh Trại, trưởng ban BBSSCC, viết thư đề nghị Pgs. Ts. Po Dharma tổ chức cho bằng được một hội thảo quốc tế tại Kuala Lumpur chuyên đề về “Lịch Sử Ngôn Ngữ và Chữ Viết Chăm”. Dựa vào kết quả của Hội Thảo này, Lộ Minh Trại sẽ đệ trình lên Nhà Nước Việt Nam xin chỉnh lý lại **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình của BBSSCC nhằm đưa đến việc thống nhất hệ thống *Akhar Thrah* Chăm đã lâm vào hoàn cảnh thoái hóa từ ngày ra đời của BBSSCC vào năm 1978.

Đây là một hội thảo quan trọng tập trung tương đối đầy đủ các thành phần tiêu biểu gồm có các nhà nghiên cứu, trí thức, chức sắc và bô lão Chăm chuyên về văn hoá, ngôn ngữ chữ viết Chăm trong đó có Ts. Thành Phần, Ts. Phú Văn Hẩn và các ông Lộ Minh Trại, Nguyễn Văn Tỹ, Thuận Ngọc Liêm, Trương Văn Món, Quảng Văn Đại, Lưu Quang Sang, Thành Phú Bá, Sử Thị Thu Trang, với các nhà nghiên cứu nước ngoài, đó là Ts. Shine Toshihiko (Nhật Bản), Nguyễn Đố, Báo Thị Hoa (Chương trình thế giới Mã Lai-Đông Dương) Abdul Karim (Viện Bảo tàng Thế giới Mã Lai), Pgs. Ts. Po Dharma (Pháp, cũng là chủ nhiệm chương trình).

Qua hai ngày làm việc khẩn trương, nghiêm túc và thảo luận sôi nổi với nhiều ý kiến tranh luận, hội thảo đi đến kết luận và nhất trí với 6 nội dung sau đây :

1) *Akhar thrah* là chữ viết của dân tộc Chăm đã có từ lâu đời, truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác, là di sản văn hóa thiêng liêng của dân tộc Chăm và là di sản văn hóa của nhân loại đã được công nhận trong hiến chương của UNESCO. Vì vậy, mọi sự cải biến *akhar thrah* phải có lý do chính đáng và phải có sự đồng ý của toàn thể dân tộc Chăm mà người đại diện cho họ là các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức, nhà nghiên cứu hiện đang dùng *akhar thrah* này trong cuộc sống hàng ngày.

2) Cũng như tất cả dân tộc có chữ viết trên thế giới, dân tộc Chăm chỉ có một ngôn ngữ và một chữ viết phổ thông: Đó là *akhar thrah*.

Tiếng nói của dân tộc Chăm có thể biến âm tùy theo thời gian và theo khu vực, nhưng chữ viết dân tộc Chăm luôn luôn cố định.

3) Trong quá trình lịch sử, chữ viết của dân tộc Chăm cũng như bất cứ chữ viết nào trên thế giới không tránh khỏi qui luật cải tiến. Tuy nhiên, sự cải tiến này luôn gắn liền với qui luật ngôn ngữ và dựa vào cơ sở khoa học nghiêm túc.

4) Chủ nhân của *akhar thrah* phải là toàn thể dân tộc Chăm mà người đại diện tiêu biểu là các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức, nhà nghiên cứu hiện đang sử dụng *akhar thrah*.

5) *Akhar thrah* Chăm lưu hành từ thế kỷ thứ 17 cho đến hôm nay không phải là chữ viết cổ mà là chữ viết phổ thông, có qui luật rất ổn định và có hệ thống vững chắc. *Akhar thrah* Chăm không bao giờ có *paoh gak*, *craoh aw* luôn luôn phải có *dar tha* và không bao giờ có *baluw* trên *dar tha-dar dua*.

6) Như bất cứ ngôn ngữ nào trên thế giới, *Akhar thrah* Chăm có quy tắc và bất quy tắc riêng mà người học

phải chấp nhận. Vì đây là di sản văn hóa thiêng liêng của một dân tộc nên không ai có quyền sửa đổi hoặc cải biến.

Hội thảo kết thúc vào lúc 17 giờ 00 ngày 22/9/2006 và biên bản này đã được đọc cho mọi người có mặt trong hội thảo cùng nghe, nhất trí và đồng ký tên (xem phụ lục ở phần cuối).

Thông qua biên bản đồng ký tên vào ngày 22-9-2006, các đại biểu tại Hội Thảo Kuala Lumpur đặt niềm tin vào ông Lộ Minh Trại, trưởng ban BBSSCC sẽ tìm ra giải pháp thích đáng nhằm chỉnh lý lại **4 cải biên sai lầm** trong sách giáo trình của cơ quan này, hầu thống nhất lại hệ thống *Akhar Thrah* Chăm.

Nhà nước Việt Nam phát hiện mục tiêu sai lầm của BBSSCC

Nhân danh chủ nhiệm chương trình, Pgs. Ts. Po Dharma gửi đến Bộ Giáo Dục Việt Nam và cấp lãnh đạo Ủy Ban Nhân Dân tỉnh Ninh Thuận bản báo cáo về kết quả của Hội Thảo Kuala Lumpur 2006. Báo cáo đã tường trình lại cụ thể các ý kiến mà các đại biểu nêu ra **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình của BBSSCC, đặt lại vấn đề một cách nghiêm túc thế nào là vai trò của BBSSCC trước lịch sử Champa về sự tàn phá di sản *Akhar Thrah* Chăm do sách giáo trình của BBSSCC gây ra. Đây là lần đầu tiên từ ngày ra đời của BBSSCC vào năm 1978, Nhà Nước Việt Nam tiếp nhận được thông tin chính xác về mục tiêu sai lầm của BBSSCC.

Sau khi nhận bản báo cáo này, Bộ Giáo Dục Việt Nam phối hợp với Sở Giáo Dục tỉnh Ninh Thuận tổ chức tại thành phố Phan Rang vào ngày 7-2-2007 một Hội Nghị Ngôn Ngữ-Chữ Viết và Sách Giáo Khoa Tiếng Chăm Cấp Tiểu Học, có sự hiện diện của bà Đặng Huỳnh Mai, Nguyên Thứ Trưởng Bộ Giáo Dục-Đào Tạo. Nhân dịp này, Bà Thứ

Trưởng phân phát cho một số đại biểu của hội nghị bản báo cáo của Pgs. Po Dharma về kết quả Đại Hội về ngôn ngữ chữ viết Chăm tại Kuala Lumpur và nhã ý yêu cầu BBSSCC nên cứu xét lại những điểm sai lầm trong sách giáo trình. Một khi đã nhận diện có sự sai lầm trong sách giáo trình, Bộ Giáo Dục quyết định tạm ngưng ngân sách dành cho chương trình ấn loát một số sách của BBSSCC cho đến khi có một cuộc hội thảo toàn quốc về nội dung của sách giáo trình này. Đây là một quyết định sáng suốt rất phù hợp với nguyện vọng của đồng bào Chăm. Vì Nhà Nước Việt Nam không thể bỏ tiền ra ấn hành sách giáo trình dạy chữ Chăm có *paoh gak*, lai căng của BBSSCC hoàn toàn đi ngược lại với chữ Chăm truyền thống.

Chiến trường Akhar Thrah

Hội Nghị Ngôn Ngữ-Chữ Viết và Sách Giáo Khoa Tiếng Chăm Cấp Tiểu Học vào ngày 7-2-2007 tại thành phố Phan Rang có sự hiện diện của bà Thứ Trưởng Bộ Giáo Dục là một cơ hội hiếm có để ông Lộ Minh Trại đề nghị với Nhà Nước Việt Nam chỉnh lý **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình mà chúng tôi vừa nêu ra nhằm thống nhất lại *Akhar Thrah* Chăm đang bị thoái hóa kể từ năm 1978. Chính lý **4 điểm sai lầm** ở phần trên cũng là phương pháp hữu hiệu nhất hầu giúp con em người Chăm học tiếng Chăm một cách tốt nhất mà không bị mù chữ *Akhar Thrah* Chăm truyền thống nữa.

Không lợi dụng cơ hội này để chỉnh lý, Lộ Minh Trại lại đi vận động chữ ký, làm phiếu điều tra mà chỉ gửi cho bạn bè vây cánh của mình và một số giáo viên dạy tiếng Chăm ở làng Chăm nhằm đệ trình lên bà Thứ Trưởng Bộ Giáo Dục trong ngày hội nghị nhằm bày tỏ nguyện vọng duy trì *Akhar Thrah* Chăm có *paoh gak* lai căng của BBSSCC. Thêm vào đó, BBSSCC còn cầu cứu ca sĩ Chế Linh bỏ nghề ca hát để làm nghề ngôn ngữ học đứng ra lập một danh sách ma tập trung một số tên tuổi Chăm ở hải

ngoại viết thư gửi đến Hội Nghị trên để hoan hô sách giáo trình của BBSSCC. Trong danh sách ma này, chỉ có vài ông biết tiếng Chăm như ông Dương Tấn Sở và Thành Phú Bá, v.v nhưng hai ông này không hay biết gì về nội dung của lá thư mà Chế Linh đệ trình lên hội nghị.

Đó là những hành động thiếu trách nhiệm của Lộ Minh Trại và BBSSCC đối với bà thứ Trưởng Bộ Giáo Dục và Nhà Nước Việt Nam trong ngày Hội Nghị Ngôn Ngữ-Chữ Viết và Sách Giáo Khoa Tiếng Chăm Cấp Tiểu Học vào ngày 7-2-2007 tại Phan Rang vừa qua. Thái độ này đã chứng minh rằng ông Lộ Minh Trại là một nhà trí thức người Chăm không chân chính, một cán bộ Đảng không mẫu mực, luôn đặt quyền lợi cá nhân của mình lên trên di sản *Akhar Thrah* thiêng liêng của dân tộc Chăm. Lúc nào Lộ Minh Trại cũng tìm cách bào chữa cho *Akhar Thrah* Chăm của BBSSCC, một loại chữ chế biến lai căng mặc dù ông ta đã ký vào biên bản Hội Thảo Kuala Lumpur 2006 công nhận rằng: “Cũng như tất cả dân tộc có chữ viết trên thế giới, dân tộc Chăm chỉ có một ngôn ngữ và một chữ viết phổ thông: Đó là *akhar thrah* (Điều 2).

Thêm vào đó, Lộ Minh Trại và ông Nguyễn Văn Tỷ còn lôi kéo một số bà con thân thiết, bạn bè và phe nhóm của mình chống lại kết quả Đại hội Kuala Lumpur, 2006. Từ đó, cụm từ : “chiến trường *Akhar Thrah*” bắt đầu xuất hiện trong email nặc danh của Ja Gala Jak phát xuất từ máy vi tính của ông Sang Luu ở Hoa Kỳ, nhằm tuyên chiến một cách cực đoan, thiếu cặn và tung ra hàng loạt hỏa mù để bào chữa cho **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình của BBSSCC, đó là:

1). Tôn vinh Bùi Khánh Thế, một nhà ngôn ngữ học không biết nói tiếng Chăm và cũng không biết đọc tiếng Chăm đứng ra chủ trì Hội Nghị Ngôn Ngữ-Chữ Viết và Sách Giáo Khoa Tiếng Chăm Cấp Tiểu Học vào ngày 7-2-2007 tại Phan Rang vừa qua để ông Giáo Sư này bào chữa cho quan điểm sai lầm của BBSSCC. Tại sao ông Thành Phần,

dù sao cũng là Tiến sĩ gốc Chăm, biết tiếng Chăm rành rẽ nhưng không được vinh dự để chủ trì hội nghị này?

2). Kêu gọi một số người Chăm không lương thiện cho lắm trong việc nhận diện về di sản văn hóa dân tộc, xem ngôn ngữ và chữ viết Chăm như một thứ đồ vật mua vui “muốn cải biên lúc nào cũng được” và “viết như thế nào cũng được”. Đó là Phú Trạm (nhà thơ), Châu Văn Đỉnh (giáo viên cấp 1 thời ngụy), Quảng Đại Cẩn (tỵ nạn tại Mỹ), Bá Bình Lợi (nông dân - anh rể Lưu Quang Sang), Lâm Gia Tân (Ja Intan- nhân viên Công ty Du Lịch - con rể Lưu Quang Sang) và Lưu Quang Tuấn Huy (làm nghề buôn bán - cháu Lưu Quang Sang) tiếp tay và viết bài hô hào cho rằng *Akhar Thrah* Chăm truyền thống là loại **chữ viết cổ** không có giá trị, nên hủy bỏ để thay vào đó *Akhar Thrah* Chăm có **paoh gak lai cǎng** của BBSSCC.

Ai cũng biết, điều 4 của biên bản Hội Thảo Kuala Lumpur mà Lộ Minh Trại và Nguyễn Văn Tỷ đã ký, khẳng định rằng: “Chủ nhân của *akhar thrah* phải là toàn thể dân tộc Chăm mà người đại diện tiêu biểu là các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức, nhà nghiên cứu hiện đang sử dụng *akhar thrah*”. Chính vì thế mà Lộ Minh Trại và Nguyễn Văn Tỷ không thể dựa vào quan điểm không lương thiện của Phú Trạm, Bá Bình Lợi, Châu Văn Đỉnh, Quảng Đại Cẩn, v.v để làm công cụ nhằm bào chữa cho *Akhar Thrah* có **paoh gak lai cǎng** mà BBSSCC đã chế biến. Quan điểm không lương thiện ở đây có nghĩa là ngoài hai ông (Lưu Quang Tuấn Huy và Lâm Gia Tân) không biết chữ Chăm thì còn lại bốn ông (Phú Trạm, Bá Bình Lợi, Châu Văn Đỉnh, Quảng Đại Cẩn) biết chữ Chăm và thừa biết chữ viết này không bao giờ có *paoh gak*, nhưng vì nhận lời khen và sự cảm dỗ của BBSSCC, các ông ta phải hòa theo cơ quan này để rồi quên đi cả thể diện của một dân tộc.

3). Tạo dựng một phong trào viết email nặc danh, điển hình nhất là email nặc danh tên là Abdul Moham chạy

ra từ cổng Việt Nam và email nặc danh tên là Ja Gala Jak chạy ra từ máy vi tính của ông Sang Luu ở Hoa Kỳ, gửi cho bà con Chăm lên án Champaka là một tổ chức chủ trương chống phá BBSSCC, tức là chống phá Nhà Nước Việt Nam. Nội dung email nặc danh này chỉ có mục tiêu duy nhất đó là tìm cách biến Champaka thành một hiện tượng chống phá BBSSCC để thống trị dân tộc Chăm. Ai là người Chăm trong nước không đồng tình với *Akhar Thrah* Chăm có *paoh gak* lai căng của BBSSCC đều xếp vào tổ chức của Champaka nhằm chống phá nhà nước. Lộ Minh Trại và Nguyễn Văn Tỷ phải nên chấm dứt thái độ chụp mũ không lương thiện này. Vì rằng Champaka là tổ chức rất hoan hô sách giáo trình dạy chữ Chăm vô cùng đồ sộ của BBSSCC và nhất là công lao của cơ quan này. Nhưng Champaka chỉ yêu cầu BBSSCC sửa đổi **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình để thống nhất lại *Akhar Thrah* truyền thống của người Chăm có lợi cho chính sách bảo tồn ngôn ngữ và chữ viết của nhà nước Việt Nam đưa ra mà thôi.

4). Sau cùng, ông Lộ Minh Trại, Nguyễn Văn Tỷ và Thuận Ngọc Liêm, nhân danh BBSSCC viết email chính thức ngày 24-2-2007 gửi cho bà con Chăm trên khắp thế giới nhằm phản đối kết quả của Hội Thảo Kuala Lumpur. Trong bức thư, Lộ Minh Trại, Nguyễn Văn Tỷ, Thuận Ngọc Liêm công nhận rằng “dân tộc Chăm chỉ có một ngôn ngữ và một chữ viết phổ thông, đó là *Akhar Thrah*”, nhưng ba ông lại cho rằng phải cải biến để *Akhar Thrah* Chăm có *paoh gak*, lược bỏ *dar tha* trong ký hiệu *craoh aw*, v.v. để con em người Chăm học nhanh tiếng Chăm. Thế thì tiếng Chăm đã có hai loại *Akhar Thrah* rồi: **Akhar Thrah truyền thống** và **Akhar Thrah lai căng** của BBSSCC có *paoh gak*. Đây là lối lập luận không nghiêm túc và vô trách nhiệm đối với di sản ngôn ngữ và chữ viết Chăm.

Cũng trong bức thư này, ba nhà lãnh đạo BBSSCC phản đối quan điểm cho rằng cách dạy chữ Chăm của BBSSCC làm cho học sinh mù chữ Chăm truyền thống, vì

rằng “cách kết luận như thế là thiếu cơ sở khoa học hoàn toàn”. Đây chỉ là lối biện luận không nghiêm túc, vì ai là con em Chăm học tiếng Chăm BBSSCC biết đọc chữ Chăm truyền thống mà các bậc tu sĩ, bô lão và trí thức Chăm đang sử dụng hôm nay? Chỉ cần giao cho con em người Chăm này một trang tác phẩm *Akayet Dewa Mano* hay *Akayet Um Marup* viết bằng *Akhar Thrah* truyền thống để xem ai là con em học sinh của BBSSCC đọc được văn bản này. Điều này không có gì ngạc nhiên. Vì các tác phẩm vừa nêu trên là viết theo kiểu tiếng Chăm truyền thống, chứ không phải tiếng Chăm cải biên có *paoh gak* và *craoh aw* không có *dar tha* như chữ BBSSCC viết. Vì vậy, các em học sinh Chăm học chữ của BBSSCC không thể đọc chữ Chăm truyền thống được.

Theo cuộc điều tra của chúng tôi, ngoại trừ ông Thuận Ngọc Liêm, đa số các nhà lãnh đạo của BBSSCC và rất nhiều giáo viên dạy tiếng Chăm do BBSSCC đào tạo, cũng không đọc được văn bản viết bằng chữ Chăm truyền thống này. Ngay cả Lộ Minh Trại, trưởng ban BBSSCC, cũng bị ông Dominique Nguyễn chỉ trích trong ngày Đại Hội Kuala Lumpur 2006 vì viết một câu tiếng Chăm “một con cò đậu trên đầu con trâu trắng” đã vấp phải ba lỗi chính tả tiếng Chăm. Thay vì người Chăm viết: *sa drei kaok ndem di akaok kabaw kaok*, ông Lộ Minh Trại lại viết: *sa drei akaok ndem di akaok kabao akaok* (xem *Kỉ Yếu Hội Thảo: Lịch sử ngôn ngữ và chữ viết Chăm*, Ecole française d'Extrême-Orient & Centre for Documentation and Area-Transcultural Studies, Tokyo University of Foreign Studies, Kuala Lumpur, 2007). Chính vì thế, Dominique Nguyễn đặt lại vấn đề: “một người có quyền lực cao nhất trong Ban biên soạn để soạn sách giáo trình dạy tiếng Chăm cho con em Chăm, viết sai chính tả ngôn ngữ Chăm là điều không thể tha thứ được”.

Mặc dù bị chỉ trích từ năm 2006 nhưng đến hôm nay Lộ Minh Trại vẫn chưa chịu học tiếng Chăm *Akhar Thrah*

cho nghiêm túc. Chỉ cần đọc qua bài báo vắn vẹn hai trang đăng trong tạp chí *Văn Nghệ Các dân Tộc tỉnh Ninh Thuận* (số 9, 11-2007, tr. 17-18), độc giả có thể đánh giá thế nào là trình độ chữ Chăm của tác giả Kay Amuh, tức là Lộ Minh Trại (xem hình bìa 4 của Tagalau 8, 2007). Bài này mang chủ đề Akhar Thrah (Câu chuyện chữ nghĩa) mà Lộ Minh Trại chỉ viết 6 hàng chữ Chăm theo qui luật của BBSSCC, chữ chưa nói chi đến chữ Chăm truyền thống nhưng đã vấp phải 4 lỗi sai lầm:

- Nguyên âm *a* trong từ «*Akhar*», không biết chữ Chăm hay chữ của dân tộc nào, làm sao người Chăm đọc được.
- Từ *Thrah* trong «*Akhar Thrah*», Lộ Minh trại viết thành *Chrah*.
- Từ *manuis halei* “người nào”, Lộ Minh trại viết thành *manus hei*.
- Từ *liwang* “ôm, yếu đuối”, Lộ Minh Trại viết thành *rawang* “thăm hỏi”.

Chúng tôi chưa nói đến nội dung của bài này mà tác giả muốn dàn dựng nhằm hạ bệ ngôn ngữ và chữ viết Chăm truyền thống để tôn vinh chữ viết Chăm cải biên sai lầm của BBSSCC, hầu che mắt những ai chưa thông thạo hay nắm vững chữ viết Chăm truyền thống. Thật ra, cộng đồng người Chăm hiện nay đang than phiền về bản thân ông Lộ Minh Trại, một người không thông thạo tiếng Chăm nhưng được ân huệ làm trưởng ban BBSSCC, điều hành cả một bộ máy khổng lồ vừa biên soạn sách giáo trình, vừa chuẩn hóa ngôn ngữ và chữ viết Chăm. Đây mới là vấn đề trọng đại mà Đảng-Nhà nước Việt Nam và toàn thể đồng bào Chăm cần đưa ra để suy nghĩ và xem xét lại.

Nếu nguồn tin này được kiểm chứng, thì Nhà Nước Việt Nam cũng cần xem xét lại toàn diện hệ thống tổ chức và giảng dạy tiếng Chăm tại hai tỉnh Ninh Thuận và Bình Thuận. Vì rằng, cấp lãnh đạo của BBSSCC, giáo viên dạy chữ Chăm không đọc được chữ Chăm truyền thống mà các

bậc tu sĩ, bô lão và trí thức đang sử dụng hôm nay, thế thì làm sao con em người Chăm học tiếng Chăm lai căng của BBSSCC đọc được văn bản này?

Nguyện vọng của dân tộc Chăm

Trong suốt 30 năm qua, hàng ngàn tu sĩ, bô lão và trí thức Chăm thường bày tỏ lòng ám ức về chữ Chăm cải biên của BBSSCC, xem đây là loại chữ lai căng không phù hợp với Akhar Thrah Chăm truyền thống. Vì vậy, ngay lúc đầu mới cải biên chữ Chăm để thuyết phục, trấn an đồng bào Chăm, BBSSCC phải tổ chức hơn 40 phiên họp khác nhau. Tuy nhiên, trong những cuộc họp nêu trên, người Chăm không dám phản đối BBSSCC vì lúc đó sợ bị kết tội là chống phá Nhà Nước. Phải chờ Đại Hội về Lịch Sử và Ngôn Ngữ Chữ Viết Chăm tại Kuala Lumpur 2006 và Đại Hội Champa 2007 tại Hoa Kỳ, các đại biểu người Chăm và các nhà khoa học trên thế giới mới đem vấn đề chữ Chăm của BBSSCC ra bàn thảo và khẳng định rằng:

“Trước năm 1975, dân tộc Champa chỉ có một ngôn ngữ và một chữ viết truyền thống, đó là Akhar Thrah. Sau năm 1975, nhà nước Việt Nam cũng ưu ái quan tâm cho dạy chữ *Akhar Thrah* trong các trường lớp ở vùng Chăm. Nhưng, thật đáng tiếc là trong giáo trình giảng dạy của BBSSCC vì quá chú trọng đến cách viết âm vần theo tiếng Việt nên đã sửa đổi một số quy luật về cấu trúc chữ Chăm làm cho lối viết truyền thống bị biến dạng đi. Hậu quả sự cải biên của BBSSCC đã làm đảo lộn hoàn toàn hệ thống chữ viết Chăm truyền thống mà các bậc tu sĩ, bô lão Chăm đang sử dụng hôm nay.

“Các đại biểu của Đại hội Champa 2007 kêu gọi nhà nước Việt Nam đưa ra giải pháp để chỉnh lý lại sách giáo trình của BBSSCC phù hợp với chữ Chăm truyền thống (*Akhar Thrah*) mà dân tộc Chăm xem đó như là một di sản thiêng liêng,

không ai có quyền sửa đổi mà không đưa ra một cơ sở khoa học thuyết phục...” (Điều 8, Bản Kiến Nghị của Đại Hội Champa 07- 07 - 2007 tại Hoa Kỳ)

Lời kêu gọi của các đại biểu trong ngày Đại Hội Champa 2007 là biểu lộ cho niềm lo âu của dân tộc Chăm đối với di sản ngôn ngữ và chữ viết *Akhar Thrah* của họ đang bị thoái hóa, lai căng.

Sau ngày hình thành BBSSCC vào năm 1978, dân tộc Chăm đã đặt bao nhiêu hy vọng về tương lai của hàng ngàn con em người Chăm đến trường để học và sử dụng tiếng Chăm *Akhar Thrah* truyền thống của họ nhưng để rồi đến hôm nay BBSSCC đã biến những con em này trở thành một tập thể mù chữ Chăm truyền thống. Người Chăm còn bức tức về thái độ của BBSSCC thường dùng quyền lực của cơ quan nhà nước ép buộc người Chăm phải treo các khẩu hiệu, bích chương viết bằng tiếng Chăm có *paoh gak* lai căng của BBSSCC trong các dịp lễ Katé, Suk Yeng, v.v. Họ cũng không đồng tình về BBSSCC lợi dụng đài truyền hình tỉnh Ninh Thuận để phổ biến *Akhar Thrah* Chăm có *paoh gak* lai căng của cơ quan này. Họ than vãn về hành động của tầng lớp lãnh đạo BBSSCC thường tìm cách mua chuộc một số tu sĩ, bô lão và trí thức Chăm không lập trường vững chắc để đứng về phía BBSSCC để loại bỏ *Akhar Thrah* Chăm truyền thống. Họ than vãn về ông Lộ Minh Trại lúc nào cũng dựa vào danh xưng BBSSCC, danh xưng Đảng-Nhà nước Việt Nam để thống trị chữ Chăm, xem di sản *Akhar Thrah* thiêng liêng của dân tộc này như một thứ đồ vật mua vui, muốn cải biên lúc nào cũng được.

Dân tộc Chăm thừa biết Lộ Minh Trại không biết chữ Chăm nhiều cho lắm, nhưng dân tộc Chăm lúc nào cũng trân trọng ông ta và luôn luôn đặt niềm tin vào ông ta sẽ đệ trình lên Nhà Nước Việt Nam một dự án để chỉnh lý lại **4 điểm sai lầm** trong sách giáo trình dạy tiếng Chăm của BBSSCC hầu thống nhất lại *Akhar Thrah* Chăm truyền

thống mà Đại Hội Kuala Lumpur 2006 và Đại Hội Champa 2007 tại Hoa Kỳ đã nêu ra.

Kết luận

Sách giáo trình dạy tiếng Chăm của BBSSCC là một công trình đồ sộ, tốn nhiều tiền. Tiếc rằng, sách giáo trình này vấp phải **4 điểm sai lầm** mà chúng tôi đã nêu ra trong phần trên, đã làm đảo lộn cả một hệ thống ngôn ngữ và chữ viết Chăm, phân chia chữ viết Chăm thành hai loại: *Akhar Thrah* Chăm Truyền Thống và *Akhar Thrah* Chăm Cải Biên có *paoh gak* lai căng của BBSSCC.

Nhân ngày kỷ niệm 30 năm thành lập BBSSCC, dân tộc Chăm chỉ mong Lộ Minh Trại xin Đảng và Nhà Nước chỉnh lý lại **4 điểm sai lầm** này để thống nhất lại *Akhar Thrah* Chăm và nhất là giúp con em Chăm không còn mù chữ Chăm truyền thống nữa. Phải xem *Akhar Thrah* truyền thống là một di sản thiêng liêng của dân tộc Chăm mà không ai quyền sửa đổi mà không đưa ra một chứng cứ khoa học chính đáng.

Nếu Lộ Minh Trại không chấp nhận chỉnh lý **4 điểm sai lầm** này thì dân tộc Chăm sẽ còn tiếp tục đấu tranh cho đến ngày chữ viết *Akhar Thrah* Chăm được thống nhất. Vì đây cũng là một trong những công tác bảo tồn di sản văn hóa Chăm mà Đảng và Nhà Nước đã chủ trương đề ra.

Sau hàng chục năm khủng hoảng ngôn ngữ và chữ viết Chăm do BBSSCC gây ra, đến hôm nay là cơ hội tốt để mọi người nhìn rõ sự thật vấn đề. Vì vậy, không vì lý do gì mà Lộ Minh Trại không chấp nhận đưa **4 điểm sai lầm** này ra bàn trong ngày kỷ niệm 30 năm BBSSCC nhằm để thống nhất *Akhar Thrah* Chăm. Nếu như sự sai lầm này chưa được chỉnh lý, thì Lộ Minh Trại và BBSSCC phải chịu trách nhiệm trước lịch sử dân tộc Chăm.